

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЯК НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

© 2017 ЖУКОВА Л. М.

УДК 339.13.01

Жукова Л. М. Розвиток внутрішнього ринку як напрямок підвищення національної конкурентоспроможності

Метою статті є комплексне дослідження основних тенденцій розвитку внутрішнього ринку як напряму підвищення національної конкурентоспроможності. Розглянуто процес реалізації політики послідовного вжиття заходів, спрямованих на створення інституційних засад стимулювання генерації та підтримки розвитку внутрішнього ринку України. Виявлено, що поточна конкурентоспроможність України та її глобальний статус залежать, перш за все, від економічної ефективності господарської системи та адекватності її інституційного устрою. Проаналізовано напрями щодо стимулювання платоспроможного попиту населення стосовно продукції вітчизняного виробництва шляхом розроблення реальних механізмів та інструментів у спосіб послідовного наближення рівня оплати праці та державного соціального забезпечення до східно-європейських стандартів. Обґрунтовано необхідність здійснення радикальних перетворень, пов'язаних з переорієнтацією вітчизняного виробника на внутрішній ринок і реалізацією стратегії імпортозаміщення. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є обґрунтування питань щодо регулювання внутрішнього ринку за умов зміни зовнішньоекономічних пріоритетів державної політики.

Ключові слова: розвиток внутрішнього ринку, платоспроможний попит, вітчизняне виробництво, національна конкурентоспроможність, стимулювання економічного зростання.

Бібл.: 18.

Жукова Лариса Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Хіарків, 61022, Україна)

E-mail: lnzhukova16@gmail.com

УДК 339.13.01

UDC 339.13.01

Жукова Л. М. Развитие внутреннего рынка как направление повышения национальной конкурентоспособности

Целью статьи является комплексное исследование основных тенденций развития внутреннего рынка как направления повышения национальной конкурентоспособности. Рассмотрен процесс реализации политики последовательного внедрения мероприятий, направленных на создание институциональных основ стимулирования генерации и поддержки развития внутреннего рынка Украины. Выявлено, что текущая конкурентоспособность Украины и её глобальный статус зависят, в первую очередь, от экономической эффективности хозяйственной системы и адекватности её институционального устройства. Проанализированы направления стимулирования платежеспособного спроса населения относительно продукции отечественного производства путём разработки реальных механизмов и инструментов, касающихся последовательного приближения уровня оплаты труда и государственного социального обеспечения к восточно-европейским стандартам. Обоснована необходимость осуществления радикальных преобразований, связанных с переориентацией отечественного производителя на внутренний рынок и реализацией стратегии импортозамещения. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является обоснование вопросов регулирования внутреннего рынка в условиях смены внешнеэкономических приоритетов государственной политики.

Ключевые слова: развитие внутреннего рынка, платежеспособный спрос, отечественное производство, национальная конкурентоспособность, стимулирование экономического роста.

Библ.: 18.

Жукова Лариса Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и кредита, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: lnzhukova16@gmail.com

Zhukova L. M. The Development of Internal Market as a Way to Enhance the National Competitiveness

The article is aimed at integrated studying the main tendencies in the development of internal market as a way to enhance the national competitiveness. The article considers the process of implementation of the policy of successive introduction of activities directed towards creating an institutional framework to stimulate the generation and support the development of the internal market of Ukraine. It has been found that Ukraine's current competitiveness and its global status depend primarily on the economic efficiency of the economy system and the adequacy of its institutional organization. The ways of stimulating the solvent demand of population for domestic production through the development of real mechanisms and instruments relating to the progressive approximation of wages and the State social security towards Eastern European standards were analyzed. The need for radical changes related to reorientation of the domestic producer to the internal market and implementation of the import substitution strategy. Prospect for further research in this direction is substantiation of the issues of internal market regulation in the context of changing the foreign economic priorities in the State policy.

Keywords: development of internal market, solvent demand, domestic production, national competitiveness, stimulating the economic growth.

Bibl.: 18.

Zhukova Larysa M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Credit, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svbodyy Squ., Kharkov, Ukraine)

E-mail: lnzhukova16@gmail.com

Розвиток внутрішнього ринку – великий ресурс української економіки, ключова сфера та невід'ємна складова загальної стратегії сталого економічного зростання в Україні. Йдеться про те, що вдосконалення та розширення внутрішнього ринку має сприяти виходу національної економіки на принципово новий рівень розвитку відповідно до викликів глобалізації світового господарства.

Подальша трансформація вітчизняної економіки на самодостатній ринковій основі потребує суттєвого

піднесення ролі та значення внутрішнього ринку шляхом активного залучення в господарський оборот продукції національного виробництва, оскільки Україна може виробляти товари такої ж якості, як їх імпортні аналоги. Довід трансформаційних економік засвідчує, що розвиток внутрішнього ринку виступає дієвим чинником підтримки вітчизняного капіталу та підприємництва, стабілізації фінансової системи, задоволення платоспроможного попиту та забезпечення економічної безпеки національних держав.

Від обраної моделі розвитку внутрішнього ринку, забезпечення його захисту і стимулювання істотно залежить рівень конкурентоспроможності національного господарства, місце в сучасному міжнародному поділі праці та успішність модернізації всього українського суспільства. Подолання наслідків світової фінансової кризи, вихід на траєкторію довготривалого економічного зростання можливі лише за умов рішучої переорієнтації вітчизняного виробництва на внутрішній ринок і реалізації на цій основі потреб споживачів, що зростають, у різноманітних товарах і послугах [1, с. 3].

Різноманіття досліджень розвитку внутрішнього ринку України та структурної політики держави знайшло своє відображення в наукових працях таких вітчизняних учених, як В. Базилевич, В. Бодров, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Давиденко, Я. Жаліло, І. Ігнатюк, Д. Покришка, О. Пустовойт та ін. У своїх роботах вони висвітлюють вплив зовнішньоекономічної кон'юнктури на динаміку внутрішнього ринку та структурні дисбаланси відтворювальних процесів в українській економіці. Проте недостатньо уваги приділено питанням реформування національної економіки в напрямку реалізації політики послідовного вжиття заходів, спрямованих на створення інституційних засад стимулювання генерації та підтримки розвитку внутрішнього ринку України. Зауважимо, що стратегія орієнтації вітчизняного виробництва на внутрішній ринок є чинником підвищення конкурентоспроможності держави та необхідною передумовою захисту економіки країни від загроз та ризиків фінансово-економічної нестабільності у глобалізованому світі. Тому головна мета даної статті полягає у проведенні комплексного дослідження основних тенденцій розвитку внутрішнього ринку як напрямку підвищення національної конкурентоспроможності.

Основоположними засадами внутрішньої політики держави в економічній сфері є забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, розвиток внутрішнього ринку, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, зменшення втручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання, розвиток конкуренції як основного чинника підвищення ефективності країни. Стратегія економічної модернізації внутрішнього ринку об'єктивно вимагає оновлення конкурентних механізмів, розробки науково обґрунтованих та ефективних з точки зору реалізації на практиці інституціональних засад захисту і розвитку конкурентних відносин у державі [2, с. 161].

Нині, на жаль, внутрішній ринок України характеризується нестабільністю та низькими темпами розширення, домінуючим впливом імпортерів на формування кон'юнктури, критичною залежністю вітчизняних товаровиробників від поставок на зовнішні ринки та явно недостатньою спрямованістю на задоволення внутрішнього попиту. Така ситуація склалася внаслідок нагромаджених протягом останніх двох десятиліть структурних деформацій національної економіки, насамперед суттєвого зменшення частки галузей, що визначають науково-технічний прогрес і можливості інноваційного розвитку. Низька мобільність і технологічна неконку-

рентоспроможність національних виробників за умов розгортання несприятливих тенденцій у світовому господарстві (динамічні інфляційні процеси, валютні коливання, волатильність цін на енергоносії та ключові біржові товари, дефіцит інвестиційних ресурсів) призвели до суттєвого обмеження їх можливостей конкурувати з імпортерами не тільки на зовнішніх ринках, а й на внутрішньому ринку [1, с. 3]. Отже, вітчизняна економіка потребує глибоких перетворень, що здатні забезпечити науково-технологічний прорив у промисловості, сільському господарстві, системі державного і корпоративного управління і на цій основі підвищити економічну стійкість країни.

Сьогодні кожна країна намагається віднайти найефективнішу стратегію поліпшення добробуту та якості життя людей, актуальність якої зростає в умовах нестабільності ситуації на світовому ринку, збільшення ризиків у політичній, соціальній, фінансовій сферах, складностей у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залученні іноземних інвестицій.

Головне завдання багатьох держав сучасності на найближчу перспективу – забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності як країни в цілому, так і окремих її регіонів, щоб в умовах глобалізації економічних процесів бути гідним суб'єктом у системі міжнародних та міжекономічних відносин. Враховуючи це, особливо важливим є стратегічне бачення майбутніх проблем і суперечностей, від яких залежатиме успіх. І навпаки, відсутність такого бачення може залишити нас серед відстаючих. Важливо враховувати, що цей серйозний виклик стоїть і перед суспільством, і перед державою [3, с. 10], оскільки поточна конкурентоспроможність країн та їх глобальний статус залежать, передусім, від економічної ефективності їх господарських систем та адекватності інституційного устрою [4, с. 25].

У сучасних умовах економічні перетворення в Україні повинні узгоджуватися з інтеграційними та глобалізаційними процесами у світовій економіці, з її прогнозними оцінками. Величезне значення в умовах глобалізації набуває підвищення конкурентоспроможності вітчизняних споживчих товарів щодо імпортованої продукції, оскільки вимоги зовнішніх і внутрішнього ринків до українських товарів усе більше співвідносяться зі світовими стандартами, і завдання щодо забезпечення подальшого економічного зростання надзвичайно ускладнюється.

За оцінками Інституту економіки та прогнозування НАН України, гальмуючим чинником відновлення економічного зростання в Україні виступає недостатній платоспроможний попит населення. Проблема попиту – це насамперед проблема реальних доходів економічних суб'єктів. Кінцеві споживчі витрати населення України, які протягом 2014–2015 рр. зменшилися майже на третину, у II кв. 2016 р. зросли тільки на 4,6%, що недостатньо для відновлення споживчого попиту на внутрішньому ринку.

Розвиток внутрішнього ринку України у 2015–2016 рр. відбувся в умовах стагнації інвестиційного і споживчого попиту, зумовлених зовнішньою агресією та рецесією національної економіки. Погіршення стану

фінансів домогосподарств при випереджальному зростанні цін посилює структурні деформації споживання та наблизило його параметри до країн із низьким рівнем розвитку [5, с. 256]. Сьогодні вкрай небезпечною зоною статусного порядку української економіки стають комунальні тарифи та можливість їх сплачувати. Рівень комунальних платежів, пов'язаних з утриманням житла, фактично вже перевищує сукупні доходи багатьох домогосподарств [4, с. 28]. Зокрема, у подальшому тенденція суттєвого зростання тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги з постачання електроенергії та природного газу буде суттєво впливати на інфляційні процеси в країні. Найбільший вплив на динаміку споживчих цін спричинятиме зміна тарифів на природний газ, опалення та гарячу воду. При цьому значний відкладений попит внутрішнього ринку є потенційно потужним імпульсом для стимулювання економічного зростання, залучення інвестицій та створення робочих місць. Зауважимо, що одним з головних напрямів національної економічної політики стає стимулювання платоспроможного попиту, оскільки тільки на основі збільшення доходів можна сформувати істотний багатосегментний попит і відповідний високий рівень купівельної спроможності населення, який, своєю чергою, залежить від рівня оплати праці.

У найближчій перспективі необхідно перенести акценти з допомоги соціально вразливим прошаркам суспільства на забезпечення гідної оплати праці. Підвищити заробітну плату можна шляхом збільшення її частки в доходах за рахунок зниження питомої ваги соціальних трансфертів [6]. Але на сьогоднішній день цьому заважають тотальна корупція, низька продуктивність праці, тінізація економіки, політична та економічна кризи і т. ін. До того ж, розмір заробітної плати залежить від величини валового внутрішнього продукту. Так, за розрахунками Інституту економіки та прогнозування НАНУ [7], приріст реального ВВП у I півріччі 2016 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року (з урахуванням сезонного фактора) становив близько 0,8%, а у III кв. 2016 р. – 2,0% (найшвидші темпи зростання з 2013 р.). Хоча повільне економічне зростання в Україні за три квартали 2016 р. є хорошим сигналом, його темпи залишаються дуже низькими, особливо з урахуванням, що економіка країни впала на 6,8% у 2014 р. і на 9,9% у 2015 р. Зазначимо, що індекс ВВП у 2016 р. склав 2,2% у порівнянні з (-9,9%) у 2015 р. [8].

Також підвищити офіційну заробітну плату в напрямку стимулювання платоспроможного попиту на внутрішньому ринку України можна завдяки детінізації економіки. За оцінками експертів, сьогодні в «тіні» знаходиться близько половини українських заробітних плат, через що державний бюджет щорічно втрачає десятки мільярдів гривень податків [6].

Слід зазначити, що детінізація є результатом дії кількох факторів [9]:

- ✦ закріплення відносної макроекономічної стабільності (за підсумком 2016 р. реальний ВВП зріс на 2,3%, індекс споживчих цін склав 112,4% (43,3% у 2015 р.), що стало наслідком збільшен-

ня пропозиції на внутрішньому ринку при помірній волатильності обмінного курсу);

- ✦ поліпшення бізнес-клімату внаслідок дотримання політики дерегуляції та оптимізації функціонування державного сектора економіки з метою підвищення його ефективності;
- ✦ поступового відновлення та формування нових міжгалузевих зв'язків в економіці;
- ✦ започаткування процесів детінізації на ринку праці внаслідок зниження єдиного соціального внеску (ЄСВ) із 43,5 до 22,0%.

Водночас процес детінізації стримується невирішеними досі проблемами, які негативно позначаються на показниках розвитку економіки країни в цілому. Це, зокрема, збереження низької зовнішньоекономічної кон'юнктури, продовження тенденції скорочення обсягів кредитування корпоративного сектора, низька довіра до інститутів влади тощо. Тому зусилля уряду країни мають концентруватися на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними, а саме:

1. *Низька ефективність держави в забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки* [9, с. 12]. Як наслідок, Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 (*The Global Competitiveness Index*) [10], Україна посіла 85 місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу Україна займала 79 позицію).

Ефективність державних і суспільних установ (поряд з рівнем розвитку фінансового сектора та макроекономічним середовищем) залишається одним з найбільших конкурентних «провалів» економіки України. Низька позиція в рейтингу за даним субіндексом свідчить, що адміністративні та правові умови, в яких діють суб'єкти господарювання, залишаються несприятливими через незмінно високий рівень корупції, відсутність ефективної судової системи та належного захисту прав власності. Зазначені чинники негативно впливають не лише на бізнес-клімат у країні, а й на довіру суспільства до держави в цілому.

2. *Високий рівень корупції*. Боротися з тіньовою зарплатою і тіньовою економікою в цілому неможливо без усунення корупції, яка стала хронічною і тотальною. Тому антикорупційна політика в системі детінізації національної економіки повинна стати пріоритетним і принципово важливим напрямом сучасної економічної політики держави.

Отже, процес детінізації економіки набуде належної результативності лише в разі створення державою стабільних сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні та розбудові такого інституційного середовища, для якого тіньова економічна

діяльність стала б неефективною. Без прогресу в детінізації економічних відносин принципово неможливо знизити хронічні дефіцити в секторі державних фінансів, зменшити державний борг, зупинити відплив капіталу, поліпшити якість і стандарти життя громадян України.

Необхідно зазначити, що здійснення радикальних перетворень у напрямку підвищення національної конкурентоспроможності неможливе без переорієнтації вітчизняного виробника на внутрішній ринок і реалізації стратегії імпортозаміщення.

Враховуючи, що загальноприйнятий показник розвитку ефективного внутрішнього ринку – перевищення темпів зростання внутрішнього попиту над темпами збільшення експорту, необхідним є випереджаюче зростання внутрішнього споживання та підвищення його частки в структурі ВВП. Серед показників рівня розвитку внутрішнього ринку важливими також є: випереджаюче зростання внутрішнього попиту порівняно із зовнішнім попитом, переорієнтація внутрішніх споживачів з іноземних товарів на вітчизняні (імпортозаміщення).

Базою для зниження імпортозалежності та розвитку внутрішнього ринку необхідно вибрати ті види продукції, у виробництві яких Україна найбільш успішна. Для цього доцільно розвивати зі зростаючою віддачею ті види економічної діяльності, які могли б істотно підвищити національний рівень оплати праці. Перш за все, слід розвивати конкурентоздатний промисловий сектор і працювати над підвищенням його ефективності. Своєю чергою, системні перетворення у промисловості дадуть змогу підвищити економічну стійкість країни і зменшити її залежність від імпорту.

Важливим є вивчення і використання світового досвіду щодо реалізації політики імпортозаміщення і розвитку внутрішнього ринку. Світовий досвід свідчить, що розвинуті країни та країни, що розвиваються, на певному етапі соціально-економічного розвитку впроваджували заходи політики імпортозаміщення з метою нарощування промислового та технологічного потенціалу, зниження залежності від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури та розвитку внутрішнього ринку [11, с. 7]. Так, в Індії у другій половині 1950-х років політика імпортозаміщення була зосереджена на створенні низки високотехнологічних галузей у переробній промисловості, після чого у 1965 р. відбувся перехід до політики активної підтримки експорту. Аналогічним був досвід Південної Кореї, яка після реалізації політики імпортозаміщення у 1950-ті роки перейшла до експортоорієнтованої політики на початку 1960-х років [12]. Послідовний перехід до експортоорієнтованої моделі розвитку обумовлений обмеженістю внутрішнього ринку та необхідністю забезпечення нових ринків збуту.

Значний потенціал розвитку імпортозаміщення в Україні має фармацевтична промисловість. Криза спонукала українців купувати вітчизняні аналоги розрекламованих західних ліків, які на початку 2009 р. подорожчали через падіння курсу національної валюти. Частка імпортованих ліків, що становить майже дві третини ринку, постійно коригується в бік зменшення [13]. У цьому напрямку саме розвиток інноваційних та наукоємних ви-

робництв у фармацевтичній галузі дозволить знизити імпортозалежність України від фармацевтичної продукції та може стати важливою складовою формування потенціалу України як високотехнологічної держави.

Імпортозаміщення на державному рівні є синонімом програми енергозбереження.

Особливе місце в політиці імпортозаміщення належить паливно-енергетичному комплексу промисловості. Уповільнення в його модернізації може призвести до втрати промисловими галузями внутрішнього ринку, оскільки вітчизняна продукція через високу вартість енергоносіїв буде неконкурентоспроможною.

За індексом енергетичної стійкості (*Energy Trilemma Index*), що розраховується Всесвітньою енергетичною радою (*World Energy Council, WEC*), Україна у 2015 р. зайняла 110 місце серед 129 країн світу. Індекс WEC присвоюється на основі порівняльного аналізу енергетичної ситуації в країні та ґрунтується на трьох факторах: енергетичній безпеці (*Energy Security*), доступності електрики для населення (*Energy Equity*) та екологічності енергетичної галузі (*Environmental Sustainability*). Залежно від успіхів у кожному напрямку країні присвоюється рейтинг від А до D. Рейтинг України – BCD. На думку укладачів цього рейтингу, найгірші справи в Україні – з екологічністю, а також із загальною ефективністю галузі [14]. Відповідно, у 2016 р. Україна за індексом енергетичної стійкості значно покращила свої позиції (63 місце серед 125 країн світу; рейтинг – ABD) [15].

Отже, в умовах економічної кризи чи стагнації політика енергоефективності може відігравати важливу роль як механізм стимулювання економіки. Але це відбудеться, якщо енергозбереження буде приводити до зменшення витрат, а не до введення додаткового фінансового «податку на енергоефективність» для підприємств і населення або за рахунок скорочення робочих місць [16, с. 46].

Однією з головних умов успіху у сфері енергоефективності та енергозбереження є наявність попиту на інновації. Перш за все, в енергетиці головну увагу слід приділити формуванню альтернативної енергетики та збільшенню власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР). У цьому напрямку необхідно звільнити від ПДВ операції з постачання обладнання для енергоустановок на основі нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії; на офсетній основі мотивувати організацію виробництва вітчизняних енергоустановок; оптимізувати державні програми щодо ефективного використання енергії; передбачити реалізацію пілотних проектів щодо енергозбереження в побуті та ін. [17].

Показовим прикладом ефективності імпортозаміщення є деревообробна промисловість. Деревообробна галузь України має значний потенціал у виробництві енергозберігаючої продукції, попит на яку має стійку тенденцію до зростання. В Україні є всі можливості для розвитку інноваційних експортоорієнтованих виробництв нових конструкційних матеріалів з деревини: достатній ресурсний потенціал, територіальні переваги, транспортна інфраструктура, робоча сила. Втім, на теперішній час ринок енергоефективних технологій та

матеріалів знаходиться в Україні на початковому етапі розвитку і потребує стимулювання з боку держави та значного притоку іноземного капіталу.

З огляду на значний попит, розвиток вітчизняного виробництва нових енергозберігаючих конструкційних та ізоляційних матеріалів (НКМ) з деревини є одним з перспективних напрямків розширення внутрішнього ринку та імпортозаміщення в економіці України. Однак широкому впровадженню технологій НКМ з деревини заважає недосконалість інституційного забезпечення у сфері проектування та будівництва, а також відсутність фінансових механізмів державно-приватного партнерства у процесі впровадження передових технологій у будівництві [18].

Значний потенціал імпортозаміщення міститься у вітчизняній автомобільній галузі та у виробництві сільськогосподарської техніки. У машинобудуванні України зосереджено значний науково-технічний та інноваційний потенціал промисловості. Автомобілебудування швидко реагує на інновації, має невеликий технологічний цикл, значну серійність і можливість залучення коштів покупців, створюючи мультиплікативний ефект.

Так, у машинобудуванні слід розширити використання офсетних угод для заміщення імпорту продукції виробничого призначення, що вимагає вдосконалення нормативно-правової бази офсетної діяльності в напрямку впровадження ефективного контролю офсетних угод, залучення іноземних інвестицій та забезпечення цільового використання коштів, розподілу прав на інтелектуальну власність; передбачити мотивацію розвитку сільськогосподарського машинобудування через держзамовлення та здешевлення кредитів на купівлю української техніки, обмеження на імпорт вживаної продукції [17]. Як наслідок, випереджаючий розвиток машинобудівної промисловості сприятиме розвитку внутрішнього ринку, збуту споживчих і промислових товарів власного виробництва, створенню замкнених виробничих циклів, побудованих на коопераційних зв'язках між українськими підприємствами, що дозволить знизити імпортозалежність української економіки [11, с. 21].

Незважаючи на те, що вітчизняна продукція харчової та легкої промисловості більш-менш конкурентоспроможна, розвиток харчової промисловості є важливим для задоволення споживчого попиту на внутрішньому ринку України та забезпечення продовольчої безпеки держави. Процеси реформування в агропромисловому комплексі привели до розширення асортименту та підвищення якості продовольчих товарів, але на сьогодні насичення споживчого ринку продуктами харчування відбувається частково за рахунок імпорту або переробки значної кількості імпортованої сировини. Тому пріоритетом імпортозаміщення в харчовій промисловості має бути виробництво харчових продуктів на основі власної сировини, що потребує вдосконалення контролю якості на основі адаптації вітчизняного законодавства до європейських санітарних та фітосанітарних вимог у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС. Також важливим напрямком є

сприяння розвитку сільськогосподарського виробництва і системи закупівлі та зберігання сировини за рахунок дотацій, доплат, субсидування та інших чинників.

Проблемою для вітчизняних підприємств легкої промисловості також є залежність від імпорту сировини та матеріалів проміжного споживання, що робить виробництво більш затратним, залежним від кон'юнктури світових цін на таку сировину і товари проміжного споживання, позначається на ціні кінцевого продукту, призводить до зниження його конкурентоспроможності на внутрішньому ринку в умовах широкого вибору дешевих імпортних товарів [11, с. 63]. Тому в легкій промисловості пріоритетом імпортозаміщення слід вважати сприяння розширенню виробництва традиційної для України сировини – льону, вовни, хімічних волокон, натуральної шкіри. Також необхідно сприяти збільшенню обсягів якісного вітчизняного виробництва взуття, підвищенню використання виробничих потужностей вітчизняної взуттєвої промисловості, якісного кадрового забезпечення галузі та ін.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що сучасний розвиток внутрішнього ринку з погляду економічного зростання передбачає перехід від експортоорієнтованої політики до імпортозаміщення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, створення ефективного внутрішнього ринку слід розглядати як основу для загального покращення соціально-економічних процесів в українському суспільстві. Внутрішній ринок України повинен перетворитися в сучасний ринок європейського зразка, мають бути досягнуті загальносвітові стандарти його розвитку. Важливим кроком у напрямку підвищення ефективності внутрішнього ринку повинно бути вдосконалення системи державних заходів щодо захисту внутрішнього ринку від контрабанди, недобросовісної конкуренції та підвищення стандартів забезпечення безпеки споживачів відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Стрижневим питанням розвитку внутрішнього ринку в Україні є досягнення стабільно високого внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного виробництва шляхом розроблення реальних механізмів та інструментів нарощення платоспроможного попиту населення, зокрема у спосіб послідовного наближення рівня оплати праці й державного соціального забезпечення до східноєвропейських системних підходів, принципів і стандартів.

Здійснення радикальних перетворень у напрямку підвищення національної конкурентоспроможності неможливе без зниження імпортозалежності внутрішнього ринку в сегменті споживчих товарів. Саме параметри попиту на вітчизняні товари повинні передусім визначати національні конкурентні переваги, бути орієнтиром для національних виробників. Своєю чергою, заходи щодо стимулювання внутрішнього попиту мають враховувати сучасні трансформації споживацької моделі, орієнтовані на нові технологічні та інноваційні стандарти.

Подальше поліпшення ситуації на внутрішньому ринку залежатиме насамперед від результативності ін-

ституційних реформ. Подолати деформації національного ринку можна лише на основі інституційних перетворень – розвитку конкуренції, зниження рівня монополізації виробництва, повного і прозорого доступу до фінансових ресурсів, забезпечення рівності прав власності тощо. Як наслідок, на цій основі буде забезпечуватися належна ефективність внутрішнього ринку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне регулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах модернізації національної економіки: монографія / В. Г. Бодров, О. М. Соколова, Н. І. Балдич та ін. Київ: НАДУ, 2013. 204 с.
2. **Попадинець Н. М.** Структурні диспропорції внутрішнього ринку України: напрями їх вирішення. *Фінансовий проєкт*. 2013. № 4 (12). С. 160–165.
3. **Геєць В. М.** Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 5–13.
4. **Яременко О. Л.** Суперечлива єдність економічної ефективності і соціальної справедливості як чинник функціонування та еволюції економічних систем. *Економічна теорія*. 2016. № 4. С. 19–32.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ: НІСД, 2016. 688 с.
6. **Куликов Г.** Як розірвати порочний круг низьких заробітних плат // *Дзеркало тижня*. Україна. 2016. 8 квітня. URL: http://gazeta.zn.ua/macrolevel/kak-razorvat-porochnyy-krug-nizkih-zarabotnyh-plat_html
7. Макропрогноз розвитку економіки України у 2016–2018 рр. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
8. Індекс ВВП у 2016 році. URL: <http://www.minfin.kmu.gov.ua/>
9. Тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2016 року. URL: <http://www.bit.ly/2gm91Vt>
10. The Global Competitiveness Report 2016–2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>
11. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України: аналіт. доп./О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко та ін.; за ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2012. 71 с.
12. **Bruton, H.** Import Substitution. Handbook of Development Economics. 1989. Vol. II. Ed. by E. Chenery and T. N. Srinivasan. URL: http://relooney.fatcow.com/Bruton_IS89.pdf
13. **Тутов С.** Україна: шлях із кризи на внутрішній ринок // Ракурс. URL: <http://www.ua.racurs.ua/337-ukrayina-shlyah-iz-kryzy-na-vnutrishniy-rynok>
14. 2015 Energy Trilemma Index: Benchmarking the sustainability of national energy systems. URL: <https://www.worldenergy.org/publications/2015/2015-energy-trilemma-index-benchmarking-the-sustainability-of-national-energy-systems-2/>
15. 2016 Energy Trilemma Index. URL: <https://www.trilemma.worldenergy.org/>
16. Проєкт «Професіоналізація та стабілізація енергетичного менеджменту в Україні»/уклад. С. П. Денисюк, О. В. Коцар, Ю. В. Чернецька. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. 79 с.
17. **Сухоруков А. І., Крупельницька Т. П.** Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/885/>
18. Розвиток деревообробної галузі в інтересах зростання національної промисловості та активізації експорту. 13 червня 2017 р. URL: <http://www.ief.org.ua/?p=6939>

REFERENCES

- Bodrov, V. H. et al. *Derzhavne rehuliuвання rozvytku vnutrishnyoho rynku v umovakh modernizatsii natsionalnoi ekonomiky* [State regulation of development of internal market in terms of modernization of national economy]. Kyiv: NADU, 2013.
- Bruton, H. "Import Substitution" Handbook of Development Economics. 1989. http://relooney.fatcow.com/Bruton_IS89.pdf
- "2015 Energy Trilemma Index: Benchmarking the sustainability of national energy systems". <https://www.worldenergy.org/publications/2015/2015-energy-trilemma-index-benchmarking-the-sustainability-of-national-energy-systems-2/>
- "2016 Energy Trilemma Index". <https://www.trilemma.worldenergy.org/>
- Heiets, V. M. "Polityko-ekonomichni zasady doslidzhennia suchasnoho suspilstva" [Political-economic bases of the study of modern society]. *Ekonomichna teoriia*, no. 3 (2015): 5-13.
- "Indeks VVP u 2016 rotsi" [The index of GDP in 2016]. <http://www.minfin.kmu.gov.ua/>
- Kulykov, H. "Yak rozirvaty porochnyi krug nyzkykh zarobitnykh plat" [How to break the vicious circle of low salaries]. *Dzerkalo tyzhnia*. Ukraina. 2016. http://gazeta.zn.ua/macrolevel/kak-razorvat-porochnyy-krug-nizkih-zarabotnyh-plat_html
- "Makroprohnoz rozvytku ekonomiky Ukrainy u 2016-2018 rr." [The macroeconomic forecast of development of Ukraine's economy in 2016-2018]. <http://www.niss.gov.ua>
- Popadynets, N. M. "Strukturni dysproporsii vnutrishnyoho rynku Ukrainy: napriamy yikh vyrishennia" [Structural imbalances of the domestic market of Ukraine: trends and solutions]. *Finansovy prostir*, no. 4 (12) (2013): 160-165.
- Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2016 rotsi: Shchorichne Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy* [On the internal and external situation of Ukraine in 2016: Annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine]. Kyiv: NISD, 2016.
- Proekt «Profesionalizatsiia ta stabilizatsiia enerhetychnoho menezhmentu v Ukraini»* [The project "Professionalization and stabilization of energy management in Ukraine"]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2016.
- "Rozvytok derevoobrobnoi haluzi v interesakh zrostannia natsionalnoi promyslovosti ta aktyvizatsii eksportu. 13 chervnia 2017 r." [The development of wood industry in the growth of domestic industries and spur exports. 13 June 2017]. <http://www.ief.org.ua/?p=6939>
- Sobkevych, O. V. et al. *Priorytety polityky importozamishchennia u stratehii modernizatsii promyslovosti Ukrainy* [The priorities of the policy of import substitution the strategy of modernization of industry of Ukraine]. Kyiv: NISD, 2012.
- Sukhorukov, A. I., and Krupelnytska, T. P. "Perspektyvni napriamy ta instrumenty polityky importozamishchennia u promyslovosti Ukrainy: analitychna zapyska" [Promising directions and tools of a policy of import substitution in industry of Ukraine: analytical study]. <http://www.niss.gov.ua/articles/885/>
- Tutov, S. "Ukraina: shliakh iz kryzy na vnutrishniy rynek" [Ukraine: the path from crisis to the domestic market]. *Rakurs*. <http://www.ua.racurs.ua/337-ukrayina-shlyah-iz-kryzy-na-vnutrishniy-rynok>
- "The Global Competitiveness Report 2016-2017". <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>
- "Tendentsii tinyovoi ekonomiky v Ukraini u I kvartali 2016 roku" [Trends of the shadow economy in Ukraine in the first quarter of 2016]. <http://www.bit.ly/2gm91Vt>
- Yaremenko, O. L. "Superechlyva yednist ekonomichnoi efektyvnosti i sotsialnoi spravedlyvosti yak chynnyk funktsionuvannia ta evoliutsii ekonomichnykh system" [The contradictory unity of economic efficiency and social justice as a factor in the functioning and evolution of economic systems]. *Ekonomichna teoriia*, no. 4 (2016): 19-32.